

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร กรณีศึกษา อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

Factors Influencing the Indebtedness of Agricultural Household
A Case Study of Borabue District, Mahasarakham Province

แพรวไพลิน จันทรโพธิ์ศรี^{1*} วิชณี เอี่ยมชุ่ม² เบญจมาภรณ์ สมบัติธีระ³

^{1,2,3}คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Praewpailin Janposri^{1*} Wichanee Iamchum² Benchamaphorn Sombatthira³

^{1,2,3}Mahasarakham Business School, Mahasarakham University

*Corresponding Author Email: praewpailin.j@acc.msu.ac.th

(Received: August 8, 2023; Revised: October 16, 2023; Accepted: November 22, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรจำนวน 400 ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ และการวิเคราะห์การถดถอยโทบิต (Tobit Regression)

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด มีสถานะมีหนี้จำนวน 311 ครัวเรือน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของครัวเรือนภาคเกษตร คือ อายุ สถานภาพสมรส ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปี ขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกการมีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง พฤติกรรมการเล่นการพนัน พฤติกรรมทางการเงิน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการเป็นหนี้ของเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพ ทางผู้วิจัยแนะนำให้ภาครัฐควบคุมค่าครองชีพและต้นทุนทำการเกษตร รวมทั้งการควบคุมดูแลให้การพนันเข้าถึงยากมากขึ้น รวมทั้งภาครัฐควรส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินให้เกษตรกรซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลดหนี้สินของเกษตรกร

คำสำคัญ: หนี้ของครัวเรือนเกษตรกร, ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้

Abstract

This research has the purpose to study factors that influence the amount of indebtedness among agricultural households in Borabue District, Mahasarakham province. The study involves a sample of 400 farmers, the tools used is a questionnaire using purposive sampling. and analyze the data by using mean, percentage, and Tobit regression techniques.

Based on the study result, it was found that there are 311 household in debt status. The research identified several factors that influenced the indebtedness of farmer households, including age, marital status, annual household expenditure, the size of land utilized for

cultivation, owning agricultural land, gambling behavior, and financial behavior. In order to suggest a guideline for effectively resolving the debt problem of farmers. The researchers also recommend that the government take proactive measures to regulate and control the cost of living as well as farming expenses. Moreover, they emphasize the importance of implementing measures to restrict the accessibility of gambling activities. Furthermore, it is recommended to promote policies that encourage financial behavior among farmers for reducing their debt burden.

Keywords: The Indebtedness of Agricultural Households, Factors Influencing Debt

บทนำ

ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนไทยเป็นปัญหาที่ฝังรากลึกมาช้านาน จากข้อมูลเมื่อมีนาคม 2565 ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2566) แสดงให้เห็นว่า สัดส่วนคนไทยที่มีหนี้สินสูงถึงร้อยละ 37 หรือ 1 ใน 3 ของประชากรไทยเป็นหนี้ และสัดส่วนนี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยจากปี 2560 ถึง 2565 สัดส่วนคนไทยที่มีหนี้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 30 เป็นร้อยละ 37 ในภาพรวมมูลค่าหนี้ของคนไทยเพิ่มขึ้นเป็นเกือบ 2 เท่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา และจากปี 2552-2564 สัดส่วนหนี้ต่อ GDP ของไทยเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 55

การก่อหนี้สามารถเป็นเครื่องมือที่สร้างความมั่งคั่งได้ หากก่อหนี้เหมาะสมและมีการบริหารจัดการที่ดี (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2566) แต่สิ่งที่น่ากังวลสำหรับประเทศไทยจากการสำรวจ พบว่า 2 ใน 3 ของบัญชีหนี้ครัวเรือนทั้งหมดเป็นหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ และสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เฉลี่ยตั้งแต่ปี 2552 – 2564 พบว่า อาชีพเกษตรกรมีสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้สูงสุด โดยสูงถึงร้อยละ 34 เปรียบเทียบได้ว่า หากเกษตรกรมีรายได้ 10,000 บาท จะมีภาระหนี้สินถึง 3,400 บาท ซึ่งสูงที่สุดเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น ๆ โดยปัญหาหนี้สินของเกษตรกรเป็นปัญหาที่มีมาอย่างช้านาน และครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 60 เริ่มมีปัญหาในการชำระหนี้ จากข้อมูลของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ (2566) พบว่า ร้อยละ 90 ของเกษตรกรไทยที่เป็นหนี้ ส่วนใหญ่เป็นหนี้ในระบบ เกษตรกรแต่ละครัวเรือนมีหนี้เฉลี่ยประมาณ 2.8 กองหนี้ โดยเกษตรกรร้อยละ 72 เป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 63 เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 25 เป็นหนี้เช่าซื้อ เช่น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ เป็นต้น และร้อยละ 17 เป็นหนี้สหกรณ์ และประมาณร้อยละ 20 ของเกษตรกรไทยมีหนี้นอกระบบ ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรไทยร้อยละ 76 ต้องพึ่งพิงรายได้จากนอกภาคการเกษตร ในจำนวนนี้มีร้อยละ 38 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดพึ่งพิงเงินโอนจากลูกหลานหรือญาติที่ทำงานต่างจังหวัด

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมมาช้านาน โดยเกษตรกรไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากจำนวน 6,047,824 ครัวเรือนในปี 2557 เป็นจำนวน 7,271,759 ครัวเรือนในปี 2561 และภาคตะวันออก เฉียงเหนือเป็นภาคที่มีจำนวนเกษตรกรมากที่สุดถึงร้อยละ 46.6 และยังเป็นภาคที่มีพื้นที่ถือครองการเกษตรสูงสุดในประเทศไทย สำหรับปี 2561 สูงถึง 52.4 ล้านไร่จาก 112.8 ล้านไร่ สำหรับจังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีสัดส่วนครัวเรือนเกษตรกรค่อนข้างสูง โดยมีครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 175,985 ครัวเรือน

โดยมีครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่เขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 21,187 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.78 ของครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอบรบือ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565) การทำการเกษตรจึงเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญของจังหวัดมหาสารคาม อีกสาขาหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันในภาคการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักนั้นได้ประสบความเสี่ยงต่าง ๆ ทั้งจากภัยธรรมชาติ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติหรือแม้แต่ต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้นจนส่งผลให้ผลผลิตของเกษตรกรลดลง รวมทั้งการที่ราคาตลาดของสินค้าเกษตรตกต่ำและเกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองจนเกิดปัญหาหนี้สินเพราะขาดแคลนเงินทุนในการทำการเกษตรที่เกษตรกรต้องเป็นผู้แบกรับทั้งหนี้สินในระบบและหนี้สินนอกระบบ นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน จึงต้องกู้ยืมเพื่อใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการอุปโภค บริโภค ใช้จ่ายเพื่อการศึกษา หรือแม้แต่ค่าผ่อนชำระ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนหนี้สินครัวเรือนเกษตรกร อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

กรอบแนวคิดแนวการวิจัย

หนึ่งในสาเหตุหลักของการเป็นหนี้ของเกษตรกรไทยนั้นเกิดจากต้นทุนทางการเกษตรและราคาผลผลิต การเกษตรมีความไม่แน่นอน อัตราดอกเบี้ย ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถคาดเดาได้ หากยังมีพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้นหนี้สินก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย นอกจากปัจจัยภายนอกที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังมีปัจจัยจากครัวเรือนเกษตรกรเอง อันได้แก่ พฤติกรรมการดำรงชีวิตของเกษตรกรทั้งจำนวนสมาชิกในครอบครัว เพศ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ภาระหนี้สินในปัจจุบัน ด้านพฤติกรรมการบริโภค ด้านการขยายฐานะทางสังคม ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน โดยเฉพาะรายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย (กานต์มณี การินทร์, 2565; พลการ ดวงเกตุ, 2565; พิสนธ์ โบว์สุวรรณ และคณะ, 2565; ศิรณัฐ กาพย์พิมาย, 2560; ศิริภา โกคาพานิชย์และสัญญา เคนาภูมิ, 2560; ปทุมรัตน์ สนสุต, ณัฐกิตติ กริตสารนันท์ และสุพิชัง โดฉิม, 2559; ปณัฏ์ปิ่น รมรงค์นุรักษ์, 2558)

งานวิจัยด้านหนี้เกษตรกรพบว่า แหล่งกู้ยืมหลักของเกษตรกรมาจากแหล่งสินเชื่อในระบบ โดยส่วนใหญ่กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ (กานต์มณี การินทร์, 2565; อภินันท์ ฉิมย้อย, มยุรี รัตนเสริมพงศ์และวาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์, 2565; สุริยะ หาญพิชัย, เฉลิมผล จตุพรและวสุ สุวรรณวิหค, 2563) เนื่องจากการคิดดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำและอนุมัติได้ง่ายขึ้น ตลาดสินเชื่อชนบทจึงมีการเปลี่ยนแปลงจากการกู้ยืมนอกระบบมาเป็นการกู้ยืมในระบบมากขึ้นตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมา (พิสนธ์ โบว์สุวรรณและคณะ, 2565) และเกษตรกรที่ปลูกพืชไร่ ซึ่งให้ผลผลิตปีละครั้ง จะไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตมาจำหน่ายได้ตามกำหนดชำระหนี้ ส่งผลให้เกิดการค้างชำระหนี้ (ศิรณัฐ กาพย์พิมาย, 2560)

งานวิจัยด้านแนวทางในการบริหารจัดการหนี้สินเกษตรกร สรุปแนวทางไว้ว่าเกษตรกรควรเพิ่มความเข้มแข็งความรู้ทางการเกษตร สร้างผลผลิตที่มีความหลากหลาย รวมถึงจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อเห็นรายจ่ายของครัวเรือน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อสร้างวินัยทางการเงิน รวมถึงเพิ่มความเข้มแข็งทางการเงินในส่วนของภาครัฐควรเลือกให้นโยบายทางการเกษตรในลักษณะผสมผสานทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งภาครัฐควรให้การช่วยเหลือด้านประกันราคาผลผลิตช่วยหาตลาดเพื่อรองรับผลผลิต และ

ดำเนินนโยบายการเสริมสร้างวิสาหกิจชุมชนที่เป็นรูปธรรม ในส่วนของสังคมชุมชน ควรมีการสร้างเครือข่ายเสริมสร้างแนวคิดการรณรงค์ปรับเปลี่ยนค่านิยมของสังคมไทยด้านอบายมุข สร้างการสะสมเงินออม (พิสิทธิ์ โปสุวรรณ และคณะ, 2565; กวิน มุลิกา สุขชนิ เมธิโยธิน และบรรพต วิรุณราช, 2562)

ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์

(เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, สถานภาพสมรส, ประสบการณ์ทำการเกษตร, จำนวนสมาชิกในครัวเรือน, รายได้ของครัวเรือน, รายจ่ายของครัวเรือน)

ปัจจัยด้านทักษะทางการเงิน

(ความรู้ความเข้าใจทางการเงิน, ทักษะคิดทางการเงิน, พฤติกรรมทางการเงิน)

ปัจจัยด้านอื่น

(ขนาดพื้นที่ในการทำการเกษตร, มีที่ดินทำการเกษตรและบ้านเป็นของตนเอง, ประสิทธิภาพแผนซ์, พฤติกรรมการเล่นการพนัน, ต้นทุนทางการเงินและการจ้างงาน)

จำนวนหนี้ทั้งหมดใน
ปัจจุบันของ
ครัวเรือนเกษตรกร
อำเภอบรบือ
จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดแนวการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่เขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีครัวเรือนที่ทำการเกษตร 21,187 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 68.78 ของครัวเรือนเกษตรกรในอำเภอบรบือ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างคำนวณจากสูตรของทาคิยามาเน่ (Yamane, 1967) ใช้ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มร้อยละ 5 ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง, N = ขนาดประชากร, e^2 = ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากการสุ่มตัวอย่างโดยกำหนดเป็น .05 สามารถคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างได้ ดังนี้

$$n = \frac{21,187}{1 + 21,187 (.05^2)}$$

ซึ่งผู้วิจัยทำการรวบรวมแบบสอบถามที่สมบูรณ์ได้ทั้งหมด 400 ตัวอย่างจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบบสอบถามนั้นได้พัฒนามาจากแบบสอบถาม SES (Socio -Economic Survey) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2559 โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของเกษตรกร ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลด้านรายได้ รายจ่ายและสถานภาพการประกอบอาชีพของเกษตรกร ส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สินของเกษตรกร ส่วนที่ 4

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิดและพฤติกรรมทางการเงินของเกษตรกร โดยปรับข้อคำถามมาจากแบบสอบถามของ The Organization for Economic Cooperation and Development หรือ OECD (Atkinson & Messy, 2012) โดยข้อมูลความรู้ทางการเงินจะประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับการवलกลบคุณค่า ความรู้ด้านดอกเบี้ย ความรู้ด้านมูลค่าของเงิน ในส่วนพฤติกรรมทางการเงิน ประกอบด้วย การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การวางแผนทางการเงิน การจ่ายค่าน้ำ-ไฟตรงเวลา การใช้เงินเกินกว่าที่มีอยู่ พฤติกรรมการใช้บัตรเครดิต-เครดิต ส่วนทัศนคติทางการเงิน จะประกอบด้วย ทัศนคติต่อการออม การวางแผนทางการเงิน การใช้เงินเกินความจำเป็นหรือเพื่อเอาใจผู้อื่น โดยในสองส่วนหลังวัดคะแนนในรูปแบบมาตราส่วน (Rating Scale) คะแนนอยู่ระหว่าง 1-5 คะแนน โดย 1 หมายถึงไม่เห็นด้วยที่สุด และ 5 คือเห็นด้วยมากที่สุด ส่วนการแปลผลใช้การแปลผลใช้เกณฑ์คะแนนตามความคิดของเบสท์ (Best, 1981) ดังนี้ คะแนนระดับสูงอยู่ระหว่าง 3.68-5.00 คะแนนอยู่ระดับปานกลางอยู่ระหว่าง 2.34-3.67 และคะแนนระดับต่ำอยู่ระหว่าง 1.00-2.33

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้วิธี สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ส่วนการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรจะใช้สถิติการวิเคราะห์การถดถอยโทบิท (Tobit Regression Analysis) เนื่องจากที่ตัวแปรจำนวนหนี้สินเกษตรกรมีขีดจำกัดล่างที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับศูนย์

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคามจำนวนทั้งหมด 400 ตัวอย่างดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าความถี่ และร้อยละของเพศ ระดับการศึกษา และสถานภาพของครัวเรือนตัวอย่าง

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	247	61.75
ชาย	153	38.25
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	294	73.50
มัธยมศึกษาปีที่ 3	49	12.25
มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช.	37	9.25
อื่น ๆ	20	5.00
สถานภาพ		
สมรส	322	80.50
อื่น ๆ เช่น โสด หย่าร้าง หม้าย	78	19.50

จากตารางที่ 1 พบว่าเกษตรกร อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคามที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวน 247 คน คิดเป็นร้อยละ 61.75 และเพศชายจำนวน 153 คน คิดเป็นร้อยละ 38.25 โดยมีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด 294 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 73.50 และส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสจำนวน 322 คน คิดเป็นร้อยละ 80.50

ตารางที่ 2 ค่าสถิติพื้นฐานของข้อมูลพื้นฐานครัวเรือนตัวอย่าง

ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	Min	Max
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด (คน)	4.09	1.55	1	10
ประสบการณ์การทำเกษตร (ปี)	32.88	32.88	2	65
อายุ (ปี)	55.66	10.96	21	84
จำนวนพื้นที่ในการเพาะปลูก (ไร่)	12.27	7.56	2	47

ตารางที่ 3 ค่าร้อยละการมีที่ดินทำการเกษตรและที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
มีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง	397	99.25
มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง	352	88.00

จากตารางที่ 2 และ ตารางที่ 3 เมื่อวิเคราะห์อายุเฉลี่ยของเกษตรกรที่ตอบแบบสอบถามพบว่าเกษตรกรมีอายุก่อนข้างสูงโดยมีอายุเฉลี่ย 55.66 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 4.09 คน และเกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำเกษตรเฉลี่ย 32.88 ปี ซึ่งแต่ละครัวเรือนมีจำนวนพื้นที่ในการเพาะปลูกเฉลี่ย 12.27 ไร่ โดยมีที่ดินเป็นของตนเองสูงถึงร้อยละ 99.25 และมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองร้อยละ 88

ตารางที่ 4 ค่าสถิติพื้นฐานของต้นทุนทางการเกษตร ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปี รายได้ของครัวเรือนต่อปี และจำนวนหนี้สินในปัจจุบันของครัวเรือนเกษตรกรในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	Min	Max
ต้นทุนทางการเกษตร (บาท)	24,068.22	19,639.19	2,500	200,000
ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปี (บาท)	115,767.89	102,795.8	2,760	1,001,000
รายได้ของครัวเรือนต่อปี (บาท)	120,270	111,361.6	4,000	745,600
จำนวนหนี้สินในปัจจุบัน (บาท)	178,950.90	387,848.5	0	6,300,000

จากตารางที่ 4 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีต้นทุนในการทำเกษตรเฉลี่ย 24,068 บาท โดยเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 115,768 บาท และมีรายได้ของครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 120,270 บาท ในส่วนเกษตรกรที่มีหนี้ จะมีจำนวนหนี้สินในปัจจุบันทั้งหมดเฉลี่ยอยู่ที่ 178,951 บาทต่อครัวเรือน

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของสถานะการมีหนี้ สาเหตุของการกู้ยืม และแหล่งกู้ยืม

ตัวแปร	จำนวน	ร้อยละ
สถานะมีหนี้		
มีหนี้	311	77.75
ไม่มีหนี้	89	22.25
สาเหตุของการกู้ยืม		
เพื่อการลงทุนทางการเกษตร	229	73.63
จ่ายค่าเล่าเรียน ค่าเลี้ยงดูบุตร	108	34.73
อื่น ๆ	55	17.68
แหล่งกู้ยืม		
กองทุนหมู่บ้าน	200	64.31
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.)	174	55.95
สหกรณ์เกษตร	28	9.00

จากตารางที่ 5 พบว่าเกษตรกรมีหนี้สินจำนวน 311 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 77.75 โดยมีสาเหตุของการกู้ยืมสูงสุด 3 ลำดับแรกคือ คือ เพื่อการลงทุนทางการเกษตร จำนวน 229 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 73.63 จ่ายค่าเล่าเรียน ค่าเลี้ยงดูบุตร จำนวน 108 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.73 และจากสาเหตุอื่น ๆ 55 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 17.68 โดยแหล่งกู้ยืมสูงสุด 3 อันดับแรกมาจากกองทุนหมู่บ้านจำนวน 200 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 64.31 จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 174 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55.95 และจากสหกรณ์เกษตรจำนวน 28 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 9.00 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 จำนวนคน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยคะแนนของความรู้ความเข้าใจทางการเงิน

เกณฑ์ในการวัด	จำนวนคน	ร้อยละ
ตอบผิดทุกข้อ (0 คะแนน)	9	2.25
ตอบถูก 1 ข้อ (1 คะแนน)	48	12.00
ตอบถูก 2 ข้อ (2 คะแนน)	125	31.25
ตอบถูก 3 ข้อ (3 คะแนน)	132	33.00
ตอบถูก 4 ข้อ (4 คะแนน)	86	21.50
ค่าเฉลี่ย คะแนนรวมความรู้ความเข้าใจทางการเงิน	2.60 (S.D.=1.02)	

จากตารางที่ 6 แสดงถึงการวัดความรู้ทางการเงินของเกษตรกร โดยคำถามจำนวน 4 ข้อ ประกอบด้วย ความรู้ด้านการหาร ความรู้ด้านดอกเบี้ย ความรู้ด้านดอกเบี้ยทบต้น และความรู้ด้านอัตราเงินเฟ้อ คะแนนรวม 4 คะแนน ในภาพรวม ค่าเฉลี่ย คะแนนรวมความรู้ความเข้าใจทางการเงินอยู่ที่ 2.60 จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจทางการเงินที่ปานกลางถึงมาก

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยคะแนนของทัศนคติทางการเงิน

ทัศนคติทางการเงิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
การวางแผนทางการเงินจำเป็นเฉพาะคนที่มีเงินมากเท่านั้น*	3.24	1.77	ปานกลาง
พอใจซื้อสินค้าด้วยสินเชื่อมากกว่าเก็บออมให้เพียงพอก่อนซื้อ*	2.28	1.64	ต่ำ
ยอมรับว่าซื้อสินค้าเพื่อเอาใจคนอื่น*	3.61	1.63	ปานกลาง
มักลังเลในการใช้เงิน ยกเว้นเป็นเรื่องจำเป็น	3.44	1.36	ปานกลาง
การออมเงินเป็นเรื่องเสียเวลา เพราะไม่สามารถทำได้จริง*	3.75	1.55	สูง
คะแนนเฉลี่ยรวมทัศนคติทางการเงิน	16.33	3.00	-

ข้อที่มี * หมายถึงข้อคะแนนที่มีการปรับคะแนนแล้ว เช่น หากตอบ 1 ไม่เห็นด้วย จะได้คะแนนเต็ม 5 คะแนน ดังนั้นข้อที่มี * คือข้อที่มีคะแนนสูงจะมีทัศนคติที่ดี เช่น การออมเป็นเรื่องเสียเวลา เพราะไม่สามารถทำได้จริง หมายถึง ผู้ตอบไม่เห็นด้วยกับข้อความนี้ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ 7 คะแนนทัศนคติทางการเงินของเกษตรกร พบว่าทัศนคติการพอใจซื้อสินค้าด้วยสินเชื่อมากกว่าเก็บออมให้เพียงพอก่อนซื้อ มีคะแนนอยู่ในระดับต่ำ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.28 คะแนน และทัศนคติด้านการออมเงินเป็นเรื่องเสียเวลา เพราะไม่สามารถทำได้จริง คะแนนอยู่ในระดับสูงเฉลี่ย 3.75 คะแนน ทัศนคติในหัวข้อที่เหลือจะอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การวางแผนทางการเงินจำเป็นเฉพาะคนที่มีเงินมากเท่านั้น การยอมรับว่าซื้อสินค้าเพื่อเอาใจคนอื่น และทัศนคติด้านความลังเลในการใช้เงินยกเว้นเป็นเรื่องจำเป็น คะแนนรวมด้านทัศนคติทางการเงินรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ 16.33 คะแนน จาก 25 คะแนนเต็มซึ่งถือว่าคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยคะแนนของพฤติกรรมทางการเงิน

พฤติกรรมทางการเงิน	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
มีการจัดทำรายรับ-รายจ่าย	1.67	1.28	ต่ำ
มีการวางแผนทางการเงินและพยายามให้บรรลุเป้าหมาย	2.50	1.68	ปานกลาง
มีการใช้บัตรเครดิต-เงินสด เต็มวงเงินเป็นประจำ*	4.36	1.19	สูง
มีการใช้จ่ายเงินมากกว่าที่มีอยู่เสมอ*	3.40	1.51	ปานกลาง
จ่ายค่าน้ำ-ค่าไฟหรือชำระหนี้อื่น ๆ ตรงเวลาเสมอ	4.73	.87	สูง
คะแนนเฉลี่ยรวมพฤติกรรมทางการเงิน	16.73	3.62	-

ข้อที่มี* หมายถึงข้อคะแนนที่มีการปรับคะแนนแล้ว เช่น หากตอบ 1 ไม่เห็นด้วย จะได้คะแนนเต็ม 5 คะแนน ดังนั้นข้อที่มี * คือข้อที่มีคะแนนสูงจะมีพฤติกรรมที่ดี เช่น มีการใช้บัตรเครดิต-เงินสด เต็มวงเงินเป็นประจำ หมายถึง ไม่เห็นด้วยกับข้อความนี้

จากตารางที่ 8 คะแนนพฤติกรรมทางการเงินของเกษตรกร พบว่าพฤติกรรมที่มีคะแนนอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ การจัดทำรายรับ-รายจ่ายซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ย 1.67 คะแนน ส่วนพฤติกรรมที่มีคะแนนระดับสูงมีสองข้อได้แก่ มีการใช้บัตรเครดิต-เงินสด เต็มวงเงินเป็นประจำมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.36 คะแนน และจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ หรือชำระหนี้อื่น ๆ ตรงเวลาเสมอ มีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.73 คะแนน พฤติกรรมที่เหลือจะได้คะแนนระดับปานกลาง อันได้แก่มีการวางแผนทางการเงินและพยายามให้บรรลุเป้าหมายและมีการใช้จ่ายเงินมากกว่าที่มี

อยู่เสมอโดยคะแนนรวมของเกษตรกรด้านพฤติกรรมทางการเงินมีค่าคะแนนเฉลี่ย 16.73 คะแนน จากคะแนนเต็ม 25 คะแนน ซึ่งถือว่า คะแนนอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์การถดถอยโทบิท (Tobit Regression Analysis)

ตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อจำนวนหนี้เกษตรกร	Coefficient	Robust standard error	p-value
เพศชาย	-.904	.664	.174
สถานภาพสมรส	2.269	.919	.014**
อายุ	.584	.2401	.016**
อายุยกกำลังสอง	-.006	.002	.012**
ประสบการณ์ทำการเกษตร	.008	.031	.808
จำนวนสมาชิกของครัวเรือน	-.150	.217	.490
ระดับการศึกษา	1.284	1.349	.342
ขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูก	.109	.054	.044**
มีบ้านเป็นของตนเอง	.886	.885	.318
มีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง	2.549	1.415	.072**
มีการจ้างทำการเกษตร	-.005	.727	.994
รายได้ของครัวเรือนต่อปี	-.137	.379	.718
ต้นทุนในการทำการเกษตร	-.776	.603	.199
ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปี	2.189	.445	.000***
พฤติกรรมเล่นการพนัน	1.548	.6073	.011**
มีประวัติรีไฟแนนซ์	4.699	1.012	.000***
ความรู้ความเข้าใจทางการเงิน	.470	.304	.151
ทัศนคติต่อการเงิน	.009	.093	.925
พฤติกรรมทางการเงิน	-.212	.082	.010**
จำนวนตัวอย่าง	.398		
Prob F-statistics	.000		
Pseudo R ²	.040		

หมายเหตุ : * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .1 , ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์การประมาณค่าการถดถอยโทบิท พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลในทางบวกต่อจำนวนหนี้เกษตรกรระดับนัยสำคัญที่ .05 และ .01 ได้แก่ สถานภาพสมรส ขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูก การมี

ที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปี พฤติกรรมการเล่นการพนัน การเคยมีประวัติรีไฟแนนซ์ กล่าวคือ เกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถามที่มีสถานภาพสมรสที่แต่งงานแล้วจะมีผลทำให้จำนวนหนี้สินมากกว่าเกษตรกรที่มีสถานภาพอื่น ๆ เกษตรกรที่มีขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกมากจะทำให้มีจำนวนหนี้สินเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน เกษตรกรที่มีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเองจะมีจำนวนหนี้สินสูงกว่าเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ครัวเรือนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปีสูงก็จะมีจำนวนหนี้สินสูงเช่นกัน เกษตรกรที่มีพฤติกรรมเล่นการพนันจะมีจำนวนหนี้สินสูงกว่าเกษตรกรที่ไม่มีพฤติกรรมเล่นการพนัน ครัวเรือนเกษตรกรที่เคยมีประวัติรีไฟแนนซ์มีจำนวนหนี้สินสูงกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่เคยมีประวัติรีไฟแนนซ์ ปัจจัยที่ส่งผลในทางลบต่อจำนวนหนี้เกษตรกร ระดับนัยสำคัญที่ .05 ได้แก่ พฤติกรรมทางการเงิน ครัวเรือนเกษตรกรที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่ดีจะทำให้มีจำนวนหนี้สินน้อยลงนอกจากนี้อายุเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อจำนวนหนี้เกษตรกร ณ ระดับนัยสำคัญที่ .05 ในลักษณะของตัวยูคว่ำ (Inverted U-shape) กล่าวคือ สมมติว่าปัจจัยต่าง ๆ คงที่ เมื่ออายุของเกษตรกรเพิ่มขึ้น จำนวนหนี้สินของเกษตรกรจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง และเมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้นประมาณ 54 ปี จำนวนหนี้สินจะเริ่มลดลง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกร อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ในเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 400 ตัวอย่าง พบว่า เกษตรกรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 56 ปี ทางด้านการศึกษาเกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ด้านสมาชิกในครัวเรือนจะมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 4 คน โดยครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีคนที่มียาได้เพียง 1 หรือ 2 คน มีประสบการณ์ในการทำการเกษตรเฉลี่ย 32.88 ปี ซึ่งจากการสัมภาษณ์เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีจำนวนที่ดินในการทำการเพาะปลูกเฉลี่ย 12.27 ไร่ โดยมีครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้จำนวน 311 ครัวเรือน ซึ่งมีสาเหตุการกู้ยืมมากที่สุด คือ กู้ยืมเพื่อการลงทุนทางการเกษตร สาเหตุการกู้ยืมรองลงมาคือกู้ยืมเพื่อจ่ายค่าเล่าเรียน ค่าเลี้ยงดูบุตร และกู้ยืมเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ อย่างเช่นการบริโภคในครัวเรือน ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ได้ทำการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านมากที่สุด รองมา คือ กู้ยืมมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม คือ อายุ สถานภาพสมรส ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปี ขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูก การมีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง พฤติกรรมการเล่นพนัน และพฤติกรรมทางการเงิน โดยช่วงอายุที่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีการก่อหนี้สินเพิ่มขึ้นและเมื่อมีอายุมากขึ้นจนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะมีการก่อหนี้สินที่ลดลง ทางด้านสถานภาพสมรส เกษตรกรที่สมรสแล้วก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีหนี้เพิ่มมากขึ้นกว่าเกษตรกรที่มีสถานภาพอื่น ๆ ด้านค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปีเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลในการก่อหนี้ของเกษตรกร นอกจากนี้ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้ อย่างขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูก หากยังมีขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกขนาดใหญ่จะทำให้มีต้นทุนในการทำการเกษตรที่มากขึ้นตามไปด้วย ทางด้านของการเล่นพนันเป็นอีกหนึ่งปัจจัยในการก่อหนี้ โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะเป็นหนี้จากการซื้อลอตเตอรี่และหวยใต้ดิน ส่วนด้านการมีประวัติรีไฟแนนซ์ก็พบว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนหนี้ของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามด้านพฤติกรรมทางการเงินแสดงให้เห็นว่าเป็นปัจจัยที่

ส่งผลต่อจำนวนหนี้สินที่ลดลง โดยเกษตรกรที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่ดีจะสามารถลดจำนวนหนี้ได้ แต่ความรู้ความเข้าใจทางการเงิน และทัศนคติทางการเงิน ทั้งสองปัจจัยนี้ไม่ส่งผลต่อจำนวนหนี้ของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อมูล จะพบว่า มีครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้จำนวน 311 ครัวเรือนจาก 400 ครัวเรือน ซึ่งมีสาเหตุการกู้ยืมมากที่สุด คือ กู้ยืมเพื่อการลงทุนทางการเกษตร สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภินันท์ นิมย์น้อย มยุรีรัตน์เสริมพงศ์ และวาลิตา เกิดผล ประสพศักดิ์ (2565) ที่กล่าวว่าเกษตรกรส่วนใหญ่กู้ยืมมาเพื่อใช้ในการลงทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ได้ทำการกู้ยืมเงิน มาจากธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์ จากการศึกษาพบว่าสถานภาพของเกษตรกรที่สมรสแล้วมีจำนวนหนี้มากกว่าสถานภาพอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ สามารถอธิบายได้ว่าการมีครอบครัวจะทำให้มีภาระที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้นและค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิมพ์ชนก กระตุบปัญญา ภริดา ชัยรัตน์ และ ศรีรัฐ โกวงศ์ (2564) ที่พบว่าสถานภาพสมรสที่ต่างกันจะทำให้มีภาระหนี้สินที่ไม่ต่างกัน ขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกส่งผลต่อการเป็นหนี้ของเกษตรกร สามารถอธิบายได้ว่าการที่มีที่ดินในการเพาะปลูกเป็นจำนวนมาก ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการทำ การเกษตรที่มากขึ้นเนื่องจากต้นทุนในการทำเกษตรที่เพิ่มสูงขึ้นตามขนาดที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูก เช่น ค่าปุ๋ย ค่าจ้างแรงงาน และค่าเครื่องจักรทางการเกษตร เป็นต้น ส่งผลต่อจำนวนหนี้สินที่เพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ การวิจัยยังพบว่าการมีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเองจะทำให้มีจำนวนหนี้มากกว่าเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองนั้น สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้มากกว่าและสามารถทำการกู้ยืมได้ง่ายกว่าเพราะมีหลักทรัพย์ในการค้ำประกัน จึงส่งผลให้เกษตรกรที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมีภาระหนี้สูงว่ำนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปทุมรัตน์ สนสุด ญัฐกิตติ์ กริตสารนันท์ และสุธิพงษ์ โตนิม (2559) ที่พบว่าเกษตรกรที่และจำนวนที่ดินที่ถือครองเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดหนี้สิน ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับจำนวนหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญ สามารถอธิบายได้ว่า เนื่องจาก รายได้ของครัวเรือนต่อปีของเกษตรกรมีจำนวนเฉลี่ย 120,270 บาทซึ่งน้อยกว่าค่าใช้จ่ายของครัวเรือนต่อปีรวมกับต้นทุนทางการเกษตรที่มีจำนวนเฉลี่ย 139,836 บาท จึงทำให้ต้องมีการกู้ยืมเพื่อนำมาเป็นต้นทุนในการทำ การเกษตร นอกจากนี้ในการใช้จ่ายด้านครัวเรือน เกษตรกรยังมีภาระที่ต้องดูแลบุตรหลานซึ่งมีความจำเป็นต้องกู้ เพื่อจ่ายค่าเล่าเรียน ค่าเลี้ยงดูบุตรหลาน และค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนทำให้รายรับไม่พอรายจ่ายจึงมีความจำเป็นต้องก่อหนี้ โดยงานวิจัยของสุริยะ หาญพิชัย เฉลิมผล จตุพร และวสุ สุวรรณวิหค (2563) ก็พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลการก่อหนี้มากที่สุดของเกษตรกร คือปัจจัยด้านการใช้จ่ายอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกัน นอกจากนี้พฤติกรรมการเล่นพนัน โดยเฉพาะลอตเตอรี่หรือหวยใต้ดิน ยังส่งผลต่อการเป็นหนี้ที่เพิ่มสูงขึ้นด้วย สามารถอธิบายได้ว่าครัวเรือนเกษตรกรจะมีรายจ่ายเพิ่มเติมนอกเหนือจากรายจ่ายอุปโภคบริโภคและ ต้นทุนทางการเกษตร ซึ่งเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็นและไม่ก่อให้เกิดรายได้ส่งผลให้เกิดการก่อหนี้สูงขึ้น นอกจากนี้ ครัวเรือนเกษตรกรที่เคยมีประวัติรีไฟแนนซ์มีจำนวนหนี้สินสูงกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่เคยมีประวัติ รีไฟแนนซ์ ซึ่งนับเป็นปกติที่ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินจะไม่เคยมีประวัติรีไฟแนนซ์ ส่วนครัวเรือนเกษตรกรที่มีจำนวน หนี้สูงมักจะต้องเคยมีประวัติรีไฟแนนซ์ เมื่อพิจารณาถึงความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมทางการเงินและทัศนคติ

ทางการเงิน พบว่าการเกษตรกรรมมีพฤติกรรมทางการเงินที่ดี เช่น มีการทำบันทึกรายรับ-รายจ่าย การวางแผนทางการเงิน การใช้เงินให้อยู่ในวงเงินที่จำกัด จะมีผลต่อการจำนวนหนี้ที่ลดลง เนื่องจากการที่คนที่มีพฤติกรรมทางการเงินที่ดีจะส่งผลต่อการบริหารจัดการการเงินในครัวเรือน ทำให้ไม่ต้องก่อหนี้โดยไม่จำเป็น ซึ่งผลของพฤติกรรมทางการเงินที่ดีมีผลต่อจำนวนหนี้ที่น้อยลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยงานวิจัยของ กวิน มุสิก สุธนนิ เมธิโยธิน และบรรพต วิรุณราช (2562) พบว่าผลของพฤติกรรมทางการเงินที่ดี เช่น เกษตรกรจะต้องเรียนรู้การจัดการทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจัง เพื่อบริหารจัดการรายรับ รายจ่าย การแบ่งเงินไว้ใช้ในส่วนต่าง ๆ และการแบ่งเงินไว้ใช้ชำระหนี้สินจะทำให้มีหนี้สินที่น้อยลง อายุเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อจำนวนการก่อหนี้ของเกษตรกรเมื่ออายุของเกษตรกรเพิ่มขึ้น จำนวนหนี้สินของเกษตรกรจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง และเมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้นจำนวนหนี้สินจะเริ่มลดลง สามารถอธิบายได้ว่าหากมีการก่อหนี้ก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงวัยผู้สูงอายุ จะมีการชำระหนี้ไปแล้วทั้งหมดหรือบางส่วน ทำให้มีหนี้สินที่น้อยลงและทางด้านข้อจำกัดในการกู้ยืมที่เมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้นทำให้สามารถกู้ยืมได้น้อยลงด้วย เนื่องจากแหล่งกู้ยืมต้องรับความเสี่ยงในการชำระหนี้สิน อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาพบว่า เพศ ประสบการณ์ทำการเกษตร จำนวนสมาชิกของครัวเรือน ระดับการศึกษา การมีบ้านเป็นของตนเอง การจ้างทำการเกษตร รายได้ครัวเรือนต่อปี ต้นทุนทำการเกษตร ความรู้ความเข้าใจทางการเงินและทัศนคติทางการเงินของเกษตรกร ไม่มีผลต่อจำนวนหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภาครัฐควรมีนโยบายลดต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตร นอกจากนั้นการเพิ่มรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรก็จะช่วยลดจำนวนหนี้ให้ลดลงอีกด้วย ภาครัฐจึงควรมีนโยบายพยุงราคาสินค้าเกษตรรวมถึงโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรสามารถควบคุมต้นทุนในการเพาะปลูกรวมทั้งมีศักยภาพในการผลิตสินค้าเกษตรที่หลากหลายเพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติม

2. ภาครัฐควรส่งเสริมนโยบายด้านพฤติกรรมทางการเงิน เช่น การจัดโครงการให้ความรู้ในการวางแผนทางการเงินหรือการบริหารการเงินแก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการหนี้ได้อย่างถูกต้อง และควรใช้นโยบายสนับสนุนการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมค่านิยมที่ถูกต้อง และปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกี่ยวข้องกับการพนันและการพนันออนไลน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งมีผลต่อการเป็นหนี้โดยตรง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

ในการวิจัยครั้งถัดไปควรศึกษาครอบคลุมประเด็นด้านรายได้เพราะเนื่องจากรายได้เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการก่อหนี้ของเกษตรกร

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณกลุ่มเกษตรกร หมู่ 2 ตำบลโนนราษี อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคามที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กวิน มุสิกกา สุขชนนี เมธิโยธิน และ บรรพต วิรุณราช. (2562). แนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทย. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์**, 7(1), 111-125.
- กานต์มณี การินทร์. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาระหนี้ครัวเรือนในสถานการณ์ช่วงโควิด-19 ของเกษตรกรในเขตตำบลสะแกโพรง จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 5(2), 458-472.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2566). ก่อหนี้อย่างไร ให้เกิดความมั่งคั่ง. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2566 จาก <https://www.set.or.th/th/education-reserach/education/happymoney/knowledge/article/96-tsi-how-to-be-in-debt-to-be-wealthy>.
- ปทุมรัตน์ สนสุต ญัฐกิตต์ กริตสารนันท์ และ สุธิพงษ์ โตณิม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกร หมู่ที่ 7 บ้านท่าช้าง ตำบลทับผึ้ง อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย. **Journal of Roi Kaensarn Academi**, 7(9), 808-824.
- ปิ่นภักดิ์ปวีณ รณรงคณ์รุรักษ. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ข้าว และมันสำปะหลัง: กรณีศึกษาเกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และเพชรบุรี. การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พลากร ดวงเกตุ. (2565). หนี้สินครัวเรือนเกษตรกรของประเทศไทย: ความท้าทายต่อเนื่อง. **Journal of Demography**, 38(1), 60-71.
- พิมพ์ชนก กระตุปัญญา ภิรดา ชัยรัตน์ และ ศรีรัฐ โกวงศ์. (2564). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการก่อภาระหนี้สินของเกษตรกร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2565 จาก <https://so06.tcithaijo.org/index.php/jomld/article/download/247885/168877>.
- พิสนธ์ โบว์สุวรรณ และคณะ. (2565). ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย. **วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย**, 6(1), 265-277.
- ศิริณัฐ กาพย์พิมาย. (2560). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการค้างชำระหนี้ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขานครไทย หน่วยอำเภอ นครไทย1 จังหวัดพิษณุโลก. การค้นคว้าอิสระเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศิริณา โภคาพานิชย์ และสัญญา เคนาภูมิ. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาระหนี้สินของเกษตรกรอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 5 (พิเศษ)**, 192 -201.
- สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2566). หนี้ครัวเรือนไทย วิกฤติแค่ไหน ทำไมถึงไม่ควรมองข้าม. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2566 จาก <https://projects.pier.or.th/household-debt>.
- สุริยะ หาญพิชัย เฉลิมผล จตุพร และวสุ สุวรรณวิหค. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดลพบุรี. **Journal of Modern Learning Development**, 5(5), 309-320.

- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). (ร่าง) **แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดมหาสารคาม (พ.ศ.2566-2570) ฉบับทบทวน**. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2565 จาก <https://www.opsmoac.go.th/mahasarakham-dwl-files-451991791105>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). **สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2559**. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2565 จาก <http://ddi.nso.go.th/index.php/catalog/220>.
- อภินันท์ ฉิมย้อย มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และวาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดภาระหนี้สินของชาวนา ตำบลเขาพระ อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(9), 283-29.
- Atkinson, A. & Messy, F. (2012). **Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/ International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study**. Retrieved December 20, 2022, from <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>.
- Best. J. W. (1981). **Research in Education**. (4thed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Yamane, T. (1967). **Elementary Sampling Theory**. New Jersey: Prentice-Hall.